

AZ ISKOLAI TAKARÉKPÉNZTÁRAK.

KÖVÁRI LÁSZLÓTÓL.

I. Célja és hivatása.

Nem érzem magamat hivatottnak eldönteni, de nekem úgy tetszik, hogy a nevelés ügy mezején az utolsó időkben alig merült fel eszme, mely a szakkörökben oly általános elismerésben, s a társadalom részéről oly meleg fogadtatásban részesült volna, mint az iskolai takarékpénztárak eszméje.

A takarékoskodási hajlamot már a gyerekekben felkölteni, e végre iskolai takarékpénztárakat alkotni, s azt a tanítóknak, s a tanulóknak mint nevelési eszközt mutatni bé: e teszi az iskolai takarékpénztárak eszméjének körvonalát. Hogy egy országban gyerek, a másokban iskolai takarékpénztárnak nevezik, egy helyt az iskolákban, másutt az iskolákon kívül állítják fel, az az eszme segítségét nem zavarja. A cél és eszköz lényegében ugyanaz.

A köztakarékpénztárak célja: a kevésbé vagyonos, a napi keresményből élő osztályt szoktatni, hogy valamit félretegyen. Ezeknek hangsúlyoztatni szokás, hogy: a krajczár magja a forintnak; ha egy forintot takarékpénztárba teszünk, 12 év múlva kettő lesz belőle; hogy a takarékosság, erény; ki egész keresményét elkölti, az könnyelmű; hogy első a szükséges, azután jön a hasznos, végül jön, ha jöhet, a kellemes; ki megszerzi, mire szüksége nincs, majd azt is kénytelen lesz eladni, mire szüksége lenne. Tehát, hirdetik a népnek a takarékossgot, mint vagyongyűjtési eszközt. Hiszik, hogy a takarékossg maga után vonja a munkásságot; hiszik, hogy az egyesített munkásság és takarékossg kibékíti a népet sorsával. S mint ennek előmozdítóját, a takarékpénztárakat jótékony intézeteknek nézik külföldön.

Az iskolai takarékpénztárak etikája egészen más. Itt a pénzgyűjtés, nem a cél. A gyűjtött pénz csak jelképe a legyőzött vágyaknak és ingereknek; csak jelzője a becsületesség, az erényesség kezdetének. Az iskolai takarékpénztár nem pénzintézet, hanem nevelési eszköz: a takarékossg iskolája. Mit a szülői háznál úgy

fejeznek ki, hogy a kenyeret prédálni vétek; itt tovább fejtik, s azt mondják, hogy a ki kimél, az szerez; a takarékoság az erkölcsösség és rendszeretet hévmérője; ki gyerekkorában becsülni tanulja a fillért, mint a forint kenyérmorzsáját: az szerencsés lesz, mert a ki meg tudja becsülni, meg is fogja tudni szerezni . . . Mig tehát útát és módot nyújt arra, hogy a gyerek magát az önmegtagadásban gyakorolja, neveli a gyereket az életnek is egyszerűsmind. Eszközül szolgál, hogy a mai helyébe egy szorgalmasabb, takarékosabb, s mi a pénzzel elérni céloztatik, az erkölcsi és szellemi előhaladásra képesítettebb nemzedék álljon elő; sőt bebizonyult, hogy visszahat a szülőkre, s számokban kimutatják, hogy a hol a iskolai takarékpénztárak be vannak vive, a betevek száma a szokottnál nagyobb arányokban növekedik.

Hasznos-e a takarékpénztári intézmény? gondolom, a kérdés feltevésétől korunk már felmentve érezheti magát. A takarékpénztár még az életben is a felnőttek takarékosági iskolája. A takarékosági hajlam csak a műveltségben elmaradott népeknél nem nyilatkozik. Az előrehaladott nemzetek legtakarékosabb s így legmunkásabb nemzete, a francia, a milliárdok könnyű kifizetésével megmutatta, hogy minél műveltebb egy nemzet, annál gazdagabb; gazdag, mert munkás és takarékos, s mint ilyen, bírja a művelődés s művelődhetés, az emberi rendeltetés eszközeit. Washington megalapította Észak-Ámerika szabadságát, Franklin a takarékoság és munkásság apostola meg társadalmát, mi a szabadság biztosítója. Mert a takarékos rendszeren munkás, s ki a munkát és takarékoságot megszokta, az rendszeren becsületes.

Azonban, a gyermek-, illetőleg iskolai takarékpénztárak intézménye hasznos vagy káros volta felett a kérdést felvetni, túlhaladott álláspontnak magam sem kívánom tekinteni. De egyet látok, hogy a mint az eszme, a múlt évtizedben, Belgiumban határozott formát kapott, Franciaország és Anglia nagyban terjeszti, s a más művelt államok is utánok sietnek. S egyet hiszek, és ez az, hogy miként az emberi józan észnek, egészséges erkölcsi érzésnek lenni kell egy normal irányának, melyet sem a századok, sem egyes nemzetek nem ignorálhatnak: úgy lenni kell a nevelés és oktatásnak is egy normal schemájának, mely mellett egyes századok, egyes nemzetek bizonyos elhajlással elevezhetnek ugyan, de más irányt nem vehetnek; s ha a kultura irányadó nemzetei az iskolai takarékpénztárakat e normál irány keretébe beil-

leszteni sietnek: engemet, mint e téren laicust teljesen megnyugtattak.

Különben is, dr. Laurent, az iskolai takarékpénztárak projectálója és szervezője, azon értekezésében, melyet a gandi tanítóképző intézetben tartott, s mi nálunk is megjelent, előnyeit külön feltüntette. A takarékoság már a gyermekkorban felébresztésének erkölcsi hasznait meggyőzőbben előadni alig lehet.

Mindenek előtt a munkás körökben kívánván megkedveltetni, azon meggyőződésből indul ki, hogy meghonosítása által a munkás osztály sorsában átalakulás, bizonyos javulás fog létrejönni; mert mint gyermek megtanul takarékoskodni, vágyait leküzdeni, s mit megszokott mint gyermek, mint nagy folytatni fogja. Szerinte: a takarékoság nem csak a népnél, de mindenkinél, erény; a gyermeknél pedig a takarékoskodási hajlam felébredése az erényesség kezdete. Szerinte: szegénynek születni nem szerencsétlenség, mert a szegénység buzdítás a munkára, a munka az ember rendeltetése, mert e fejleszti ki tehetségeinket, ez által áll elő az erkölcsi és szellemi haladás, mint a mi hivatásunk. Szerinte: a leggazdagabb államok a legelőrehaladottabbak, de csak azon állam gazdag, melynek polgárai is tehetősök. E gazdagság azonban csak eszköz, eszköz erkölcsi és szellemi vágyaink elérésére: mert a gazdagság feltétele a munkásság és takarékoság, azért kell a gyereknél felköltelnünk; s mert a tanítást a nevelésnek kísérni kell, ezért kell a nevelésben mint eszközt alkalmaznunk. Laurent az önzést, a főszenyiséget felköltetni nem akarja, példákban mutatja ki, mily boldogító érzés a gyermeki és polgári kötelesség teljesítése a megtakarított fillérek árán; de már a gyerekekkel meg kívánja értetni, hogy nyalánságokra fecsérelni a pénzt, megengedni a vágyaknak, hogy képzelt szükségek kielégítésében keresse örömét, már a gyerekeknél elnézni nem lehet; s szoktatni kívánja, hogy a gyermek és felnőtt mindazon kiadást, mi társadalmi állásával, vagyoni helyzetével összhangzásban nincs, tékozlásnak tekintse. Ezeket kívánja e pénztárakkal elérni.

Egy országban, hol ipar és kereskedelem van, hol csak a munkás vagyontalan: a kérdést ez eszmemenettel megoldva láthatjuk. Mi azonban nem csak hogy földműves, tehát pénzszegény nemzet vagyunk, de egyszersmind oly korban élünk, melyben a nép a földfelszabadulás által a hirtelen és munka nélküli birtokhoz jutás mámorába ejtetett, s abból még ki nem jőzanodott; a városok vas-

útkat kaptak, mi által a becsületes munka helyett a szédelgés dícsőítése nyomult előtérbe; s közel élünk egy korhoz, mely eltörölte az ősiséget, szárnyára bocsátotta a nemesi földbirtokot; s ki vagyunk téve, hogy a miként a városokban a szerzett vagyon ritkán megy az unokákra, ugy a nemzeti vagyon, a föld, kifordul a történeti nevek kezéből, még pedig oly ismeretlen nevek kezébe, kiknek nevét alig birjuk kiejteni. Nálunk tehát a munkásság és takarékoság felébresztésének, kultussá emeltetésének sokkal nagyobb az értelme. Ha ott elég a munkás népet szem előtt tartani, nálunk az egész nemzet ilyennek ajánlkozik. Ott arra való, hogy kibékítse a munkával, s a takarékoság által sorsán javítson; itt nem előhaladás, itt egy nagy nemzeti hanyatlás megakadályoztatása eszközekép kell köszöntenünk.

Azonban, a midőn előnyeit világitásba helyezzük, nem tehetjük, hogy figyelemre ne méltassuk az ellene felmerülő aggodalmakat. Attól tartanak némelyek, hogy oly iskolákban, hol szegény és tehetős együtt tanul, vagy épen együtt lakik: a szegény irigy szemmel nézné a tehetősebb pénzbetéiteit. Ezen aggodalom azonban nem sok jogossággal látszik birni. Hasznos-e az égalité illuszióját a tanintézetekben terjeszteni, nevelni: még az is igen kérdéses. De különben is, a helyzet most is fennáll: a tehetősebb növendék most is költekezik, mondhatni, prédál, míg a szegény mindennapijához alig jut. Most irigyli a prédaság, akkor irigyelni fogja a takarékoság nem utánozhatását; s vajjon melyik nemesebb?

Mások attól tartanak, hogy a pénz gyűjtése a gyermeket a pénz szeretetére, önzésre, s később fősvénységre vezeti. Ezen, a külföldön legtetszetősb ellenvetésről nálunk beszélni, legfelebb akadémikus értékkel birhat. A fősvénység ingereit a mi ázsiai vérünk nem ismeri. Részemről jobb szeretném, ha fősvényekben lennének oly gazdagok, mint vagyunk tékozlókban. A tékozló magára, családjára, nemzetére nézve is elveszett, míg a fősvény csak önmagának, bűne büntetéséül. Lehet, hogy felkölti a pénzszeretetet. De vajjon fog-e ártani vérünknek, ha népünk azon pár forintját, mihez nehéz föld és ipar munkája után jutott, valahára megtanulja becsülni. Lehet, hogy önzőseget költ fel. Azonban, ezen indulat, mely különben annyi nagy és nemes kútforrása: nem nemzeti, hanem emberi hajlamainknak kifolyása. Mint önzők születünk. A gyermek mennél kisebb, annál önösebb, az enyim és tiéd közt annál kevésbé képes és akar különbséget tenni. A gyerek már játszó he-

lyet, kis kertet szakít ki magának, perselyt szerez, borjut, csikót kér, külön vagyont gyűjt. Fel van az önösség kelve, nem kell azt felköltöni. Kötelességünk tehát létezését elismerni, s annak neme-
sebb irányt adni. Nálunk a nép fővágya földhöz földet ragasztani: tehát önzésének iránya megvan adva, de nincs meg érzéke a föld
árának lassankénti gyűjtése iránt; fel kell ébresztenünk. Külföldön
a communismus ellenszerét látják benne; nálunk, hol kié a föld,
azé az ország, egy kevés önzést legkevésbé sem kell perhorres-
kálnunk.

De nem gondolom, hogy elvi elismerésünkkel kifejeztük vol-
na ez intézmény iránti kötelességünket. Ha jó és hasznos, a con-
templatio élvezete meg nem nyugtathat. Ha Spártában a gyerek
az államé, s most is a polgár ifjúsága az államnak van lefoglalva;
ha a gyereket a szülőktől egy helyt a társadalom s más helyt,
mint nálunk is, az egyház veszi át nevelésbe: a társadalom és
egyház, s különösen azoknak, kik a nevelés és oktatás mivélésé-
re, vezetésére vannak küldetve, nem odázhatják el magoktól a
kötelességet, hogy az újabb idő e gondolatát, nevelési eszközét ne
tanulmányozzák. Ha van formájában, szerkezetében mi mivélési
rendszerünkkel, mondhatni geniusunkkal ellenkezik, azt igenis visz-
sza kell hogy utasítsuk; de ha az intézmény acclimatizálhatását
elismerjük, az elvi elismerésnél nem állapotodhatunk meg.

II. Fejlése és állása.

Az iskolai takarékpénztárakról előnyösen nem lehet a nélkül
beszélni, ha ki nem mutatjuk állását a pénzüintézmények családjában.

A pénzüintézetek egyik hivatása, hogy a közönség tőkét, jö-
vedelmét és napi keresményét gyümölcsöztetés végett, bizonyos idő-
re átvegyék.

Legelőbb is a tőke keresett elhelyezést. Mivel az ércpénz
gondozása nehézségekkel járt, a középkor aranymiveseknél, pénz-
váltóknál tette le; s mivel a keresztényeknek a római egyház a
pénz kamatoztatását tiltotta, oly kezekbe juttatták, kik azt megte-
hették, s a tilalom ellenére is megtették. S keletkeztek a bankok.

Később ezen irányt a bizonyos ideig heverő jövedelem is fel-
vette. Hogy a jövedelem tőkét képviseljen, az illetők a letett pénz
felvehetési jogáról saját személyükre lemondottak; s keletkezett a
XVII. század végén az életbiztosítás.

Majd a napi keresmény tőkésítése s gyümölcsözőtőleg elhelyezése közgazdászati fontosságát is elismerték. S mert a napi keresmény csekély betéteket enged, s letétben tartása bizonytalan, keletkeztek e század elején a takarékpénztárok, melyek a lehető legkisebb összegeket is elfogadják, s részben vagy egészben minden órán kamatjával együtt visszaszolgáltatják.

Mennyire a történeti fejlődés felderíthető, az ily betétek elfogadását a braunschweigi kölcsönház kezdte 1765-ben. De itt a cél még nem volt egyéb, mint az apró tőkék összehozása az intézet céljára. Közgazdászati s különösen ethikai fontosságát Angliában, s ott is a lelkészek és a nők fedezték fel. Ebből az életbiztosítás fejlett ki, a gondoskodó intézetek első gondolata az özvegyek és árvákra, a takarékpénztáraké a gyermekekre esett.

A rottenhami lelkész Schmidt J. 1799 nyarán azon ötletre jött, hogy egyházmegyéje gyermekeit letétekre birja, s ezen apró letéteket karácsonban megpótolva visszaadja. A gondolatot, mit inkább a szív sugall, ugyanott Wakefield Priscilla tovább fejtette, egyelőre (1804) a nőcselédeket birta letétre; majd a rutwelli lelkész Duncan, (1810) egyházmegyéje apraját és nagyját reávette: s kifejlett az intézmény, mit Angliában (1817) a törvényhozás oltalmába vett, mi jeladás volt arra, hogy ez időtől az egész civilizált világ felkarolja.

Az első takarékpénztárok, miként másutt, ugy Angliában is, a hétnek csak bizonyos napján fogadtak el betéteket, mi egy schillingnél, félforintnál kevesebb nem lehetett. Hogy ez intézményt a gyerekeknek kezdték az emberbarátok, szinte feledékenységre ment, a midőn a negyvenes években a grenocki takarékpénztár osztályt nyitott, mely a kis összegek egy schillingre felgyűjthetőségét tette lehetővé; majd egy londoni külvárosi lelkész, Onekett, oly takarékpénztárt nyitott, mely mindig nyitva állt s a legkisebb összeget is elfogadta: ezzel létrejöttek az ugynevezett penny-bankok, s fel lett találva másodszer is a gyermek-takarékpénztár.

Mint iskolai takarékpénztár Belgiumban tűnik fel. Dr. Laurent egyetemi tanárnak jutott a gondolat, hogy a penny-bankokat az iskolákkal kösse össze. A gandi népiskolákba vitte be 1866 őszén. Dr. Guinard 1867-ben, vagyonát Gand városára akép hagyta, hogy abból minden ötödik évben 10,000 frank jutalom adassék annak, ki a munkás osztály sorsa javítására a legjobb munkát írja, vagy a leghasznosabb felfedezést teszi: e jutalom ez eszmének, il-

letőleg dr. Laurentnek lett oda ítélve azon felolvasásáért, mit fennebb érintettünk. Ezzel az intézmény létjogot látszott nyerni, s már 1871 jul. 1-én Gand város összes iskoláiban 13,330 gyerek közt 8408 birt könyvecskével; s 1874 jul. 1-én 9729 elemi tanuló közt 7009, 3130 kisedovódába járó közt 1250, 3799 tovább képződő közt 1876, vagyis 16,668 tanuló közt 10,135 gyerek kezdett takarékoskodni, kik közül az elemiek 87,467, a kisedovódabeliek 10,005, a nagyobbak 27,631, frankot tettek be.

A váratlan eredmény nyugot figyelmét azonnal magára vonta. Belátták, hogy míg a penny-bankok csak pénzintézetek: a belga forma mint nevelési eszköz, mondhatni mint tantárgy jelenik meg. Anglia sem késett elismerését nyilvánítani, s mert az intézményt penny-bankokban már birta, Fitch, iskolai főfelügyelő 1874-ben ugynevezett iskolai penny-bankokat kezdett szervezni. A gondoskodó intézetek terjesztésére 1872-ben alakult ugynevezett Provident Knowledge Society, mely szóval és tettel, kiküldöttek és nyomtatványok által mindent elkövet az ily intézmények terjesztésére, az iskolai penny-bankokat szintén programjába vette. Ma már Glasgow, Birmingham, Liverpool, s majd minden nagyobb város bevitette. London egyik legszegényebb városrészében 36 fiu- és leányiskolában 18,000 gyermek közül (1875) 4031 már felgyűjtötte volt a schillinget, vagyis már a posta-takarékpénztáraktól, mint a melyek az iskolai takarékpénztárakat ingyen-nyomtatványokkal látják el, s a pénzt kamatozás végett átveszik — könyvecskével voltak ellátva.

Franciaország még tovább ment. A kereskedelmi miniszterium megbízása folytán Malarce A. a takarékpénztárak tanulmányozására levén kiküldve, Belgiumban ezen intézményre figyelmes lett; hazatérvén (1874) ismertetni kezdte, még pedig oly szerencsével, hogy „Notice historique et manuel des caisses d' epargne scolaires en France“ című füzete hét kiadást nyert. A nantesi takarékpénztár 8000 példányban osztotta szét. Az ipartanonczokat pártfogoló egyesület, s az oktatást előmozdító egyesület éremmel tisztelte meg. Az angol ilynemű egyesület mintájára 1875 nov. a Societé des institutions de prévoyance ismeretterjesztő egyesület keletkezvén, élén Passy Hyppolit az ismert nemzetgazda, s Malarce mint egyesületi titkár állván, oly meleg részvétet ébresztettek iránta, hogy a megyék és községek ingyen-nyomtatványokat, s Tauresse M. F. paui birto- kos terjesztésére 60,000 francot tett rendelkezésre. Bordeauxban

1875-ben már 51 iskola s 4521 tanuló, 1876-ban 32 megye és 120 ezer tanuló, 1877-ben már 52 megye, 3200 iskola és 230,000 tanuló volt az intézménynek megnyerve.

Svájcban Bär lelkész, Schärer reálistkolai tanár vitték be, az első 1870, az utolsó 1872-ben, mint gyermek-takarékpénztárakat.

Németországban, Hofmann Frigyes, a lipcsei Gartenlaube 1865-ki folyamában leírja, hogy egy reuszi falu iskola tanítója Wahl Vilmos munkás ötlete után takarékpénztárral látta el iskoláját: de tovább fejlődése mellett nem buzgókodnak.

Olaszországban Lebrecht a terjesztője. Sella nagyiparos, s korábbi pénzügyminiszter indítványára, a parlament (1875) törvény-cikket hozott, melyben az iskolai takarékpénztárak terjesztése érdekében, azon néptanítóknak, kik e részben legjobb eredményt mutatnak fel, az országos takarékpénztár nyereményéből jutalom tüzetett.

Ausztriában szintén megindult a mozgalom. Keszler Engelbert, az osztrák-magyar Beamtenverein alapítója áll az élén, ki az általa szerkesztett Beamten Correspondenz hasábjain 1865-ben szót emelt, felemlitvén, hogy e gondolatot már az ötvenes évek elejétől táplálja. Felolvasásokat tartott, de a tanítás emberei meglehetősen hidegen fogadták. Azon gondolatra jött, hogy együletet alkosson, mely a tanítók közreműködése mellőzésével, az iskolákon kívül állítsa fel e pénztárakat. Ez egyület 1874 oct. 28-áról, „Első általános gyermek takaré- és segélyező egyület“ név alatt lett engedélyezve. Bevallott célja, a gyermekek segélyezése, azoknál a takarékoság előmozdítása, s iskolai takarékpénztárak felállítása levén: Bécsben gyermek-takarékpénztárt hozott létre, mely mintegy 100 betéti helylyel ellátottan, 1877 végére 2520 takarékpénztári könyvecskét hozott forgalomba, 11,087 frt betéttel.

Ez egyület évkönyvet bocsátott közre. Miként belőle láthatni, a bécsi nőegylet munkás iskoláiban 1851-től, az evangélikusok árvaházában 1862-től, s a déli vaspálya menházában 1873-tól fogva állanak fenn gyerekpénztárak; s a sajátlagi iskola-takarékpénztárak sorát Slezsiában, a mladetzkoii nyitotta meg 1875-ben, mit a raabsi, kremsi, horni és a st. pölteni követett.

Nálunk a meghonosítás érdeme Szabadkái, hol a mozgalmat az ottani takarékpénztár indította meg: 1874 jul. végével mintegy 2000 gyermek vett részt, kik közül 31 a gymnasiumra, 50 a képezdésre, 70 az apácza-iskolára, 290 az ovódákra, 35 az inasok iskolájára, 36 a magán iskolákra, a többi az elemi és leány-iskolákra

esett, s 600 gyermeknek ki volt már az 1 frtja, mit a takarékpénztár külön könyvecskével látott el.

A szélesebb körű agitációt Weisz B. F. kir. tanácsos indította meg, ki 1875 apr. 7-én a főváros közgyűlésén egy indítványban Pest város, s apr. 18-án egy kérvényben a közoktatási miniszter figyelmébe ajánlotta, s Pest, illetőleg az ország népiskoláiban behozatalát sürgette. A sajtó útján Kenessey Kálmán osztálytanácsos, Lewin a pesti kereskedelmi akadémia igazgatója, s Schröter Carina temesvári nevelőnő léptek fel mellette. S ma már a budapesti kereskedelmi akadémia, polgári kereskedő testület vasárnapi iskolája, az izraelita ipariskola, a pápai reformpárti izraelita iskola, a modori állami tanítóképezde gyakorló iskolája, a nagy-kikindai izraelita elemi iskola, a czeglédi ev. elemi iskola, a zalaegerszegi polgári fi- és felső leány-iskola, a szombathelyi községi népiskola, a zilahi községi bel-leányiskola, a magyarigeni ref. elemi tanoda, s ezeken kívül Temesvár, Sátoralja-Ujhely, Pécs, s mint említettük, Szabadka már élvezzi az intézmény jótékony hatását.

Az intézmény fejlődése s mai állása teljes átnézetét adni nem állván hatalmunkban, gondolom mégis jelezve van, hogy rövid 12 év alatt akkora hódításokat tett, hogy jövője felett kétkednünk többé nem lehet.

III. Szervezete.

Honnan kiindult, Belgiumban, s ezt követőleg Franciaországban szervezete következő:

1) A tanítók bizonyos órákon a tanulókat takarékbetét gyakorlására buzdítják és szólítják fel. A beadott összeg lehet bármily csekélység, de 5 franknál többet nem tehet.

A betett összeg egy könyvbe vezetetik be, melyben minden tanulónak külön lap van nyitva; s úgy vannak rovatozva, hogy feljül van a betevő száma és neve, a függőleges vonalak felett a 12 hónap, s a keresztvonalak előtt a hónapok 31 napja, s így minden napra egy koczka esik, mibe a betét iratik.

Bevezettetik továbbá egy külön lapra, mely az osztály-könyvnek teljes másolata, s melynek hátlapján a betevés és kivehető szabálykivonata, takarékoskodásra intő módozatok olvashatók; a lap egy levélborítékszerű borítékban a tanuló birtokába adatik.

2) Néhol a könyvek hetenként, másutt havonként záratnak le. Hol havonként záratik le, a tanító minden tanuló azon óra szóló

oszlóának tételeit összeadja: ha csak centimekre megy, az összeget egyszerűen a következő hónapra viszi át; ha pedig frank vagy frankokra nőtte ki magát, alól megjegyzi, hogy a frank takarékpénztárba tétetett; a centimek átvitetnek a következő óra.

3) Hol osztálytanítók kezelik, s hetenként az igazgatónak az összeget beszolgáltatják: ott az igazgató szintén vezet egy ily könyvet.

4) Az 1 frankra nevedett betétek köztakarékpénztárba helyeztetnek el. E végre egy kimutatási űrlap áll a tanító rendelkezésére, melynek függőleges vonalai felébe e szók vannak vezetve: iskolai takarékpénztár száma, a tanuló neve, születési éve és napja, lakása, már bétett összege, s most beteendő összege, s minden betevő részére egy sort betölt belőle. Azt keltezve és aláírva s az összeggel megterhelve, benyújtja a takarékpénztárnak, mely minden tanuló részére külön könyvet állít ki.

5) A köztakarékpénztár ezen könyvecskéit az igazgató veszi őrizete alá. Bemutatás végett kiadja a tanulónak, ki haza viszi, s visszahozza. Pénzkivétel a gyerek szülője és igazgató aláírása mellett történik. A végleges kivételnél a szülők nyugtájára maga a könyv szolgáltatik ki.

A svájci és dán iskolai pénztárak a 15 éves kor betöltése előtt a kivehetést kizárják. A svájciak még abban is különböznek, hogy az egész iskolának csak egy köztakarékpénztári könyve van, s az egyes iskolai takarékpénztári könyvecskére a kamatot az igazgatóság számítja és osztja ki; s miután a frankon alóli betétek kamatfelülete adnak, azt a frankok közt osztják ki.

A bécsi gyerek-pénztárakat vezető egyesület a takarékpénztári könyvecskéket a gyerekek kezében hagyja; de külsőjére a nagyok könyvecskéjétől különbözik; s beleegyezés nélkül a gyerekek a pénzt ki nem adják.

A szervezet ennyiből is meglehetősen világos. A tanítók gyűjtik és könyvelik. A köztakarékpénztárak ingyen szolgáltatják a nyomtatványokat. A nagy közönség buzdító felolvasásokat tart. A sajtó agitál. Egyesek és egyesületek azon áldozatot hozzák, hogy a belépő gyerek könyvecskéjében már bizonyos betétet talál. Minden oldalról a kegyelet egy nemével támogatják.

Tisztában kell lennünk, hogy a kegyeletnek csak egy része illeti a gyereket. A nők lovagiasság, a gyerekek közfgyelem tárgyai ugyan minden mivelt nemzetnél: de az itt nyilvánuló támo-

gatás más fele magának a takarékpénztári intézménynek hozatik. Nálunk a takarékpénztárak részvényeken nyugován, nem tekintetnek, mint külföldön, jótékony intézeteknek. Külföldön a takarékpénztárakat községek, megyék alkotják, vezetik, s élvezik javadalmait; Angliában e mellett posta-takarékpénztárak állanak; Ausztrián túl mindenütt meg van az a jellegök, hogy tőkétet bennük elhelyezni nem lehet; Németország nagy részében az 1000 tallérnál nagyobb összeget elfogadják ugyan, de nem kamatozzák; Belgiumban, Franciaországban, Angliában a takarékpénztárak tőkéiket a kormánynak szolgáltatják be, s az kamatozza. S e kamatozás formájára legyen elég felemlíteni, hogy Franciaországban a kormány 4 százalékkal, azaz 4 frankkal kamatozza, s ebből 3 frank 60 c. a betevőé, 40 c. a kezelési költség fedezete. Fizetésekről, osztalékról szó sincs. A külföldi takarékpénztárak eszméjének tehát nem takarékpénztáraink, hanem az önségelyt képviselő kisegítő pénztáraink felelnek meg, azon különbséggel, hogy kisegítőink szintén folytatják a banküzletet, míg a külföldiek nem.

Nyugoton tehát a takarékpénztárak a kormányok gyűpénztárai, a betéteket a kormányok használják, azok kamatozzák. Nálunk a takarékpénztárak, a külföldiek szemében, bankok. A betéteket, miket még Ausztria is fekvőkre kölcsönöz ki: nálunk az ipar, kereskedés és földmivelés támogatására, nem annyiban reál, mint személyi hitel mellett hozzák forgalomba. Azonban, ha ott az állambáztartás ideiglenes fedezésére szolgálnak, s ezért bizonyos védelemben részesülnek: nálunk, hol nemzeti bank nem lévén, a nemzeti bank szerepét és hivatását pénzügyeink hivatottak pótolni: takarékpénztáraink aligha nem vágnak mélyebben be a nemzet életébe, mint a külföldiek.

A mondottak után, tán felesleges is jelzenünk, hogy ha az iskolai takarékpénztárakat a külföldiek mintájára szervezzük, akkor takarékpénztáraink miveletének csak felét alkalmaztuk, illetőleg azok hitelmiveletét alkalmazáson kívül hagytuk, s ezen esetre a gyerek csakis a külföldi szerkezetről szerez magának fogalmat. Holott érdekünkben állana, hogy a gyerek s különösen az ifju, takarékpénztáraink szerkezetének hitelmiveleti részét is megismerje; sőt, menjen odáig, hogy ha megtanulja a takarékoság anyagi és erkölcsi értékét ismerni: kezdje tanulni azon anyagi és erkölcsi hasznot is, mi e szóban „hitel“ fekszik, mi nem egyéb, mint a beállt szükség idején becsületszavunk zálogba vetése, mit megfizetett szorgalom és nélkülözések árán is be kell váltanunk.

A midőn e reformot felvetem, nem csak a hazai és külföldi takarékpénztárak közti, de egyszersmind a hazai és külföldi betevők és betétek közti nagy különbséget is mérlegelem. Külföldön a nép- és elemi iskolák népségét az ipar emberei, tehát a napi keresményből élők osztálya szolgáltatja: míg nálunk különösen a népiskolák népségét a földmivelő osztály, mely nem annyiban napi, mint évi keresményből él, s mint ilyenél, az iskolai takarékpénztárak nagy hódítást nem tehetnek.

A midőn tehát az iskolai takarékpénztárak iránt érdeklődöm, nem is annyiban a nép és népiskola, mint felsőbb tanodáink érdeke sugalmaz. Nem szeretnék lemondani a reményről, hogy nép- és elemi iskoláinkkal is meg fogjuk ismertetni az iskolai takarékpénztárak jótékony hatását: de nálunk valódi talajra a felsőbb tanodákban fog találni. Az elemi osztályokra nézt a takarékoskodás felkötése, tehát a megtakarított fillérek betevése elég volna ugyan; de az alsóbb osztályokra nézt már a betét lassanként vagy egyszerre visszavehetőse takarékpénztárszerűleg lenne berendezendő; sőt, oly letéti bankokká alakulhatnának, hová a vidékről begyűlt tanulók minden pénze letétetvén, minden költségeiket arra utalványoznák. A hitel pedig egyenesen és kizárólag csak a felsőbb osztályok részére állana nyitva, mint a kik a hitelnyújtás és hitelélvezet tanába lennének bevezetendők. S különösen azon tanodákban, hol kölcsönpénztárak állanak, s egymás erkölcsi és vagyoni értékét már is mérlegelik: a hitelmivelet tényleg már is alkalmazva van, csak rendezésre vár. S ez a dolog természetéből folyik. Ha a gyerekpénzeket tekintjük, azok vagy olyanok, melyek ideig-óráig biztos letéti helyet keresnek, vagy olyanok, melyek bizonyos idő múlva jönnek a napi-szükségek fedezésére, vagy olyanok, főleg a felsőbb iskolákban, melyek különben is takarékpénztári elhelyezést igényelnének, későbbi cél lévén hozzájuk kötve. Bármelyik pénz természetét vesszük, arra vagyunk utalva, hogy felsőbb iskoláinkban a takarékpénztárakat nem a külföldiek utánzásakép, hanem saját viszonyaink szerint rendezzük be. Ugy kell berendeznünk, hogy a betéttel a tanuló minden perczen szabadon rendelkezessék. Tehát nem a külföldi értelemben vett takarékpénztárak, hanem gyerekek, vagy iskolai bankok mellett kell nyilatkoznunk. Ily értelemben a pénztárak szervezete csak annyiban fogna a köztakarékpénztáraktól eltérni, hogy az igazgatósági teendők az iskolai előjáróságra esnének.

A mondottak után felesleges kifejeznem, hogy az iskolai takarékpénztárok behozatalának barátja vagyok, már azért is, mivel a mult idők azon szellemét, melyben iskoláinkhoz tartozni annyi volt, mint a szerénység, becsületesség, józanság, erkölcsösség, munkásság és takarékoság ajánlólevelével birni, szeretném örökül hagyatni a jövőnek. S miután ezen ifjusági erények csak rendszere-ttel, nélkülözéssel, önmegtagadással szerezhetők és tarthatók meg: az iskolai takarékpénztárakban nemcsak pusztá pénzgyűjtést látok, hanem egy intézményt, melynek ethikai sulya van, mely nagyban hivatott a tanuló erkölcsi üterének verését jelzeni.

Főiskolánk már a harminczas évekből birván kölcsönpénztárral: az intézmény alapja nálunk meg van vetve.

A KÖZOKTATÁS ÁLLAPOTÁRÓL.

A közokt. ministernek az országgyűlés eleibe terjesztett 6-ik jelentése 187⁵/₆-ról.

Most jelent meg az itt czimzett jelentés egy nagy kötetben, 850 negyedréten lapon. Minden eddigi hasonló jelentések közül ez a legterjedelmesebb, a miből következik, hogy itt több részletet találunk, mint az eddigi kötetekben. De ez csak a népoktatásra vonatkozó részen áll, mely a könyv három negyedét teszi. Nem mondhatjuk különben, hogy e tulságos részletezés a jelentésnek mindenben előnyére volna, mert ha kihagyatik pl. azon több mint 200 lap, melyen a segélyek utolsó krajczárig, miként történt, részletes kiosztásának kimutatása foglaltatik, az egész jelentés semmit sem vesz becséből, az olvasó pedig nem tévedne ugy el a jelentés tömkelegében.

Feltűnő továbbá, hogy mig a jelentésnek említett része túlbőségben szenved, a közép- és felső tanintézetekről szóló rész nem egyéb néhány lapnyi száraz statistikai adatnál; itt tehát a szegénység tűnik fel. A helyes arány a jelentés részei közt nincs eltalálva.

Ezen észrevételünk mellett is azonban készségesen elismerjük a minister e jelentésének nagy becsét. Egy tárház az, melyben közoktatási ügyeink állapotai több oldalról változatosan adatnak előnkbe, teljesen tájékoztat e nagy fontosságú mezon és meggyőző arról is, hogy közoktatás-ügyünk — daczára a régóta tartó mostoha viszonyoknak — folyvást halad és pedig az aránylag szűkőn nyújtott eszközökhöz és sok nehézségekhez képest övendetesen halad.